

Dr hab. Anna Stawarska-Rippel, prof. UŚ
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Śląski
ul. Bankowa 11 b
40-007 Katowice
e-mail: [REDACTED]

Recenzja

**w postępowaniu w sprawie nadania dr Marii Lewandowicz
stopnia doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne**

sporządzona stosownie do uchwały Rady Dyscypliny Nauki Prawne Uniwersytetu Gdańskiego nr 59/2026 z dnia 27 kwietnia 2026 roku podjętej na podstawie art. 221 ust. 5 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571), oraz w związku z uchwałą Uniwersytetu Gdańskiego nr 13/23 z dnia 2 marca 2023 roku w sprawie Procedury nadania stopnia naukowego doktora habilitowanego w Uniwersytecie Gdańskim i zgodnie z art. 221 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

1. Wykształcenie i przebieg pracy naukowo-zawodowej, osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzujące naukę oraz aktywność naukowa realizowana w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Dr Maria Magdalena Lewandowicz jest absolwentką Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, gdzie w 2007 roku uzyskała stopień magistra prawa. W tym samym roku ukończyła prowadzoną wspólnie przez Uniwersytet Gdański i Universität zu Köln Szkołę Prawa Niemieckiego. Kompetencje językowe Habilitantki potwierdzają nadto *Certificate in Advanced English* Uniwersytetu Cambridge z 2007 roku oraz *Kleines Deutsches Sprachdiplom Goethe-Institut* w Monachium z 2008 roku. Przygotowanie to, obejmujące swobodne władanie językiem niemieckim i angielskim wraz z gruntowną znajomością niemieckiej kultury prawnej, okazało się przydatne do prowadzenia samodzielnych badań źródłowych, które Habilitantka zrealizowała później w archiwach i bibliotekach szwajcarskich.

Stopień doktora nauk prawnych Habilitantka uzyskała na Uniwersytecie Gdańskim w 2011 roku, na podstawie rozprawy pt. *E-hazard. Studium z komparatystyki prawniczej*. Od października 2011 roku jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Historii Prawa Uniwersytetu Gdańskiego. W 2023 roku została wpisana na listę adwokatów Pomorskiej Izby Adwokackiej, pełni także funkcję referenta konsularnego w Konsulacie Honorowym Austrii w Gdańsku.

Aktywność naukowa Habilitantki po uzyskaniu stopnia doktora ma wyrazisty rys międzynarodowy, co pozwala uznać kryterium z art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy za spełnione w stopniu wysokim. Habilitantka kierowała finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki projektem w konkursie Sonata 13 (nr 2017/26/D/HS5/00625), poświęconym celom i metodom szwajcarskiej kodyfikacji prawa cywilnego, o wartości 278 987 zł, realizowanym na Uniwersytecie w Bernie oraz w Szwajcarskim Archiwum Narodowym. Wcześniej pozyskała cztery granty Uniwersytetu Gdańskiego w latach 2014–2017, wszystkie związane z prawem szwajcarskim, co świadczy o konsekwentnym budowaniu jednego, dojrzałego programu badawczego. Badania te oparte zostały na systematycznych kwerendach zagranicznych, których zakres Habilitantka precyzyjnie dokumentuje w autoreferacie. Materiał źródłowy gromadziła w *Eugen-Huber-Archiv* w *Eidgenössisches Bundesarchiv* w Bernie oraz w *Juristische Bibliothek* Uniwersytetu Berneńskiego, a dostęp do prywatnego księgozbioru samego *Eugena Hubera*, zastrzeżonego dla pracowników tamtejszego Wydziału Prawa, uzyskała dzięki współpracy z prof. Sibylle Hofer, kierującą *Institut für Rechtsgeschichte*. Pobyty badawcze objęły Monachium (LMU, 2012), Berno (warsztaty u prof. Hofer, 2016) oraz kwerendy w *Bundesarchiv* w latach 2018, 2022 i 2023. Habilitantka współpracuje naukowo z prof. Sibylle Hofer w Bernie i z prof. Ursem Faselem we Fryburgu. Wyniki swoich badań Habilitantka przedstawiała na konferencjach w Grecji, Wielkiej Brytanii, na Węgrzech, we Francji, w Portugalii oraz w Australii, gdzie wystąpienie w Melbourne odbyło się na zaproszenie i było powiązane ze stypendium. W kwietniu 2026 roku prowadziła zajęcia w ramach programu Erasmus+ na Uniwersytecie ELTE w Budapeszcie. Publikacje Habilitantki ogłaszane w językach kongresowych i w obiegu międzynarodowym służą upowszechnieniu osiągnięć polskiej nauki prawa, szczególnie historii prawa.

Habilitantka legitymuje się nadto rozbudowanym i różnorodnym dorobkiem dydaktycznym, obejmującym historię prawa, historię administracji, historię myśli ustrojowo-administracyjnej i socjologiczno-ekonomicznej, doktryny prawne, monograficzny wykład o prawie hazardu, a także zajęcia z prawa rosyjskiego dla kierunku Rosjoznawstwo oraz elementów prawa ochrony własności intelektualnej oraz prawa pracy dla kierunku Zarządzanie. Aktywnie uczestniczy w organizacji życia naukowego, wchodząc w skład komitetów organizacyjnych międzynarodowych konferencji, w tym przede wszystkim *European Society for Comparative Legal History* w Gdańsku i Gdyni w 2016 r. oraz *Medieval Central Europe Research Network* w Gdańsku w 2021 r., a w 2025 r. współorganizowała Olimpiadę Historycznoprawną im. Michała Szczanieckiego, odpowiadając za panel prawa prywatnego.

W 2025 roku otrzymała nagrodę Rektora Uniwersytetu Gdańskiego za monografię *Szwajcarski kodeks cywilny. O metodach unifikacji i kodyfikacji prawa cywilnego w Szwajcarii na przełomie XIX i XX wieku*, C.H. Beck, Warszawa 2024, ss. 368., która jest wskazana we wniosku dr M. Lewandowicz jako osiągnięcie naukowe.

Wyszkolenie, kwalifikacje zawodowe oraz opisana wyżej aktywność naukowa, organizacyjna i dydaktyczna Habilitantki spełniają kryteria stawiane w postępowaniu habilitacyjnym, a Jej dorobek w zakresie umiędzynarodowienia badań uznać należy za szczególnie mocną stronę wniosku.

2. Ocena osiągnięcia naukowego – monografii *Szwajcarski kodeks cywilny. O metodach unifikacji i kodyfikacji prawa cywilnego w Szwajcarii na przełomie XIX i XX wieku*, C.H. Beck, Warszawa 2024, ss. 368

Monografia poświęcona jest genezie szwajcarskiego kodeksu cywilnego oraz metodom unifikacji i kodyfikacji prawa cywilnego w Szwajcarii na przełomie XIX i XX wieku. Analizą objęto tytuł wstępny oraz księgi od pierwszej do czwartej, z pominięciem prawa zobowiązań, którego geneza i chronologia są odrębne. Zakończenie nosi tytuł „Wnioski”.

W polskiej literaturze genezie ZGB poświęcone jest dotychczas jedno opracowanie syntetyczne, studium Katarzyny Sójki-Zielińskiej o stuleciu kodeksu (K. Sójka-Zielińska, *Stulecie kodeksu cywilnego szwajcarskiego*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2012, t. LXIV, z. 2, s. 9 i nast.). Recenzowana monografia stanowi natomiast pierwszą w polskiej literaturze tak szeroko zakrojoną rekonstrukcję genezy ZGB opartą na analizie materiałów źródłowych.

Wybór tematu godzien jest pochwały, a z perspektywy badacza dziejów polskiego prawa międzywojennego zasługuje na szczególną uwagę. Wielkie umysły prawnicze Drugiej Rzeczypospolitej, zwłaszcza w Komisji Kodyfikacyjnej, zwracały się właśnie ku prawu szwajcarskiemu, i to nie tylko materialnemu. Zainteresowanie prawem szwajcarskim wyprzedziło zresztą odzyskanie niepodległości. Już w 1908 roku Karol Dunin poświęcił nowemu kodeksowi szwajcarskiemu obszerny artykuł (K. Dunin, *Nowy kodeks cywilny szwajcarski*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1908, nr 45–49), podnosząc przede wszystkim jego zwięzłość, przystępny język i racjonalność w układzie treści kodeksu, w czym uznał go za „wybitnie odróżniający się” od BGB. W zakresie natomiast zainteresowania szwajcarskim cywilnym prawem procesowym warto nadmienić, że Franciszek Ksawery Fierich, Prezydent Komisji Kodyfikacyjnej i jednocześnie przewodniczący sekcji postępowania cywilnego, rozwinął koncepcję procesu jako trójstronnego stosunku prawnego oraz na tej podstawie zbudował spójną strukturę przyszłego polskiego procesu cywilnego wzorując się na szwajcarskich procedurach cywilnych, w szczególności kantonów Berna i Zurychu. Żywe początkowo zainteresowanie prawem szwajcarskim następnie osłabło, zwłaszcza po drugiej z trzech zasadniczych transformacji prawnych w Polsce w XX wieku – chociaż i w socjalistycznym prawie dopatrzonego się także wzorców szwajcarskich (K. Petrusiewicz, *Zwrot ku pierwiastkowi publicznemu w procesie cywilnym*, „Rocznik Prawniczy Wileński” 1928, R. 2, s. 159-176).

Osiągnięcie dr Marii Lewandowicz nie sprowadza się do diagnozy przyczyn trwałości ZGB, lecz polega na diachronicznej rekonstrukcji poszczególnych instytucji, prowadzonej przez kolejne projekty cząstkowe, departamentalne i projekt wstępny, aż do tekstu z 1907 roku.

W pracy badawczej dr M. Lewandowicz posłużyła się metodą historycznoprawną i dogmatyczną – w ramach której zastosowała różne rodzaje wykładni: językową, systemową, aksjologiczną, doktrynalną i sądową – przy czym metodą wiodącą, dziedziczoną zresztą po samym Huberze, pozostaje metoda prawnoporównawcza.

Podstawę źródłową pracy stanowi między innymi edycja materiałów kodyfikacyjnych. Materiały te zebrano w kilkutomowej edycji pt. *Berner Kommentar. Materialien zum Zivilgesetzbuch*, opublikowanej nakładem Stämpfli Verlag w Bernie pod redakcją Markusa Rebera i Christopha Hurniego, przy współudziale Sibylle Hofer. Tom pierwszy zawiera

Memoriał Eugena Hubera z 1893 roku oraz jego wyjaśnienia do projektu wstępnego (Erläuterungen), kolejne tomy objęły projekty i protokoły prac komisji, a całość zamknął tom czwarty z 2023 roku, obejmujący protokoły debat parlamentarnych z lat 1905–1907. Jak wskazuje recenzent tej edycji, obejmuje ona świadomie wybrany wycinek źródeł, teksty publikowane w imieniu lub na zlecenie Konfederacji, podczas gdy obszerna spuścizna rękopiśmienna Hubera, przechowywana w Archiwum Eugena Hubera w Bernie, pozostaje poza jej zakresem (zob. G. Köbler, rec.: *Berner Kommentar. Materialien zum ZGB*, Band I, „Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Germanistische Abteilung” 127, 2010, s. 761–762). Habilitantka uzupełniła kwerendę własnymi pobytami w archiwum berneńskim i uzyskując dostęp, za zgodą Sibylle Hofer, do księgozbioru Hubera. Odnotować należy, że tuż przed opublikowaniem monografii Habilitantki ukazała się z okazji setnej rocznicy śmierci Eugena Hubera praca Sibylle Hofer, *Eugen Huber. Vordenker des Schweizer Zivilrechts* (Zürich 2023), Bliskość dat publikacji tłumaczy, dlaczego praca ta nie została w monografii uwzględniona.

Podkreślić przy tym należy sam ogrom wykonanej pracy przez dr Marię Lewandowicz. Habilitantka prześledziła i poddała analizie cały zachowany ciąg projektów kodeksu, od projektów cząstkowych z lat dziewięćdziesiątych XIX wieku, przez projekty departamentalne i projekt wstępny, aż po ustawę z 1907 roku, wraz z wyjaśnieniami Hubera i protokołami obrad komisji, a materiał ten w znacznej części samodzielnie przełożyła na język polski, przybliżając go polskiemu czytelnikowi. Jest to wysiłek badawczy znacznie przekraczający miarę przeciętnej monografii historycznoprawnej. Widoczne jest przy tym, że Habilitantka podejmuje badania na polach dotąd niepodjęmowanych i trudnych, a Jej wybory badawcze cechuje odwaga. Na podkreślenie zasługuje przy tym, że w rekonstrukcji poszczególnych instytucji Habilitantka porządkuje ten materiał wokół własnej perspektywy, to jest metody godzenia jedności z różnorodnością przez swobodę wyboru, do której dochodzi samodzielnie ze źródeł.

Na osobne podkreślenie zasługuje praca przekładowa Habilitantki. Przystawiając polskiej nauce obszerny materiał źródłowy, projekty kodeksu, wyjaśnienia Hubera i protokoły obrad komisji, dotąd w naszym piśmiennictwie nietłumaczone, staje ona wielokrotnie wobec konieczności oddania szwajcarskich instytucji, dla których polszczyzna prawnicza nie zawsze ma gotowe odpowiedniki, i za każdym razem dokonuje samodzielnego wyboru

t

terminologicznego. Trudność ta ma źródło w samej naturze szwajcarskiego kodeksu, który łączy germańską konstrukcję dogmatyczną, wyrosłą z pandektystyki, z prostotą wysłowienia i zaufaniem do sędziego bliższymi tradycji romańskiej, a przy tym obowiązuje w trzech równoprawnych wersjach językowych. Oddanie jego instytucji w polszczyźnie wymaga zatem wyborów, których nie sposób oprzeć na jednej tylko tradycji prawnej. Wybory te są przemyślane i w przeważającej części w pełni się bronią, a tam, gdzie budzą wątpliwość, wynikają nie z niezrozumienia instytucji, lecz z odmienności języków prawniczych i generalnie kultur prawniczych.

Osiągnięcie Habilitantki najpełniej ujawnia się we wniosku komparatystycznym. Habilitantka interpretuje szwajcarską metodę unifikacji, wypracowaną w warunkach różnicowania językowego, wyznaniowego i kulturowego, jako sposób osiągnięcia jedności prawnej bez zniesienia lokalnych odrębności. Metodę tę realizują rozwiązania pozostawiające jednostce i wspólnotom szeroki margines wyboru, fakultatywne ustroje majątkowe i daleko posunięta swoboda umów, a wspiera ją prosty język ustawy, rezygnacja z rozbudowanej części ogólnej oraz oddanie kodeksu w trzech równoprawnych wersjach autentycznych.

Materiał zgromadzony przez Habilitantkę pozwala przy tym dostrzec rzecz o znaczeniu wykraczającym poza samą Szwajcarię. Komparatystyczny fundament prac Hubera, wskazany już przez Katarzynę Sójkę-Zielińską, Habilitantka wzmacnia własną kwerendą, cofając go do prac Munzingera nad kodeksem zobowiązań i pokazując metodę prawnoporównawczą jako powszechną w szwajcarskiej nauce drugiej połowy XIX wieku. Zlecone przez Szwajcarski Związek Prawników czterotomowe *System und Geschichte des schweizerischen Privatrechts* z lat 1886–1893 było studium porównawczym praw wszystkich kantonów.

W tym materiale widzę podstawę do spostrzeżenia idącego dalej niż dotychczasowe ustalenia. Huber prowadził dojrzałą komparatystykę, zanim prawo porównawcze zinstytucjonalizowało się jako dyscyplina na paryskim kongresie w 1900 roku, a metoda ta nie była inwencją jednostki, lecz odpowiedzią wymuszoną przez samą strukturę zadania, przez konieczność pogodzenia wielości porządków kantonalnych. W tym tkwi jej pokrewieństwo z doświadczeniem międzywojennej Polski, gdzie ta sama konieczność uczyniła z Komisji Kodyfikacyjnej, słowami Gény'ego, laboratorium prawa porównawczego. Odniesienie tego wyniku do współczesnej problematyki zbliżania kultur prawnych w Europie należy uznać za

trafne. Szwajcarska mikroskala stanowi bowiem laboratorium, w którym jedność w różnorodności zrealizowano już na przełomie XIX i XX wieku. W ujęciu tym zawiera się odpowiedź na pytanie o cel badań nad szwajcarską kodyfikacją.

Dla polskiego czytelnika badania nad szwajcarskim prawem mają podwójną wartość. Z jednej strony stanowią punkt odniesienia dla badań nad zadaniem unifikacyjnym i kodyfikacyjnym w Drugiej Rzeczypospolitej, z drugiej dostarczają argumentu w debacie o inflacji normatywnej (i „przekleństwie nowelizacji” – S. Gołąb), wykazują bowiem, że o trwałości kodyfikacji rozstrzyga nie techniczna kompletność, lecz oszczędność środków, wierność kulturze prawnej oraz zaufanie do sędziego. Ponadto polskie prawo prywatne, ukształtowane w wyniku trzech kolejnych dwudziestowiecznych transformacji, ma dziś charakter hybrydowy, łączący elementy różnych tradycji prawnych, podobnie jak inne państwa dawnych demokracji ludowych, a nowy polski kodeks cywilny będzie musiał tę specyfikę uwzględnić.

Habilitantka postawiła też wyraźny postulat badawczy. We Wstępie wskazała punkt, w którym współczesna próba europejskiej kodyfikacji zawiodła, to jest nie samą wielojęzyczność, z którą prawo unijne radzi sobie, ogłaszając wszystkie wersje językowe za równie autentyczne, lecz uzgodnienie wspólnej treści pojęciowej prawa prywatnego wobec różnorodności tradycji prawnych państw członkowskich. Szwajcaria próg ten przekroczyła, uzgadniając jednolitą materię pojęciową kodeksu i wyrażając ją w trzech równoprawnych wersjach autentycznych tak, by w każdej instytucja brzmiała rodzimie. Praca otwiera tym samym drogę do przeniesienia doświadczenia szwajcarskiego na grunt europejskiej harmonizacji prawa prywatnego, którą to drogą Habilitantka świadomie jeszcze w monografii nie podążyła, pozostawiając ją jako zapowiedź dalszych badań. Samo jednak jej wytyczenie i trafne wskazanie problemu uznać należy za wartościowy postulat badawczy.

Nasuwa się w tym miejscu pytanie o granicę samej analogii. Habilitantka lokuje trudność europejską na poziomie uzgodnienia pojęć, można jednak zapytać, czy nie sięga ona głębiej, ku rozbieżności interesów gospodarczych i politycznych państw członkowskich, których odmienne siatki pojęciowe bywają jedynie wyrazem. Jest to jednak zagadnienie, którego rozwinięcie wykracza już poza ramy tej pracy.

Można też przypuszczać, że obok metody godzenia jedności z różnorodnością, którą Habilitantka trafnie wskazuje jako najcenniejszą lekcję dla współczesnej Europy, o atrakcyjności prawa szwajcarskiego rozstrzygały także cechy warsztatowe, dostrzeżone już w

1908 roku przez Dunina, prostota i przystępność języka, zwięzłość regulacji, rezygnacja z kazuistyki oraz zaufanie do czynnego sędziego. Rzecz jednak w tym, że trwałość osiągnęły także kodeksy o założeniach przeciwnych, rozbudowany i naukowy BGB oraz miejscami kazuistyczny kodeks Napoleona, który w art. 4 również nakazywał sędziemu wypełnienie luki.

Skoro trwają kodyfikacje tak odmienne, rodzi się pytanie, co w ujęciu Habilitantki rozstrzyga o trwałości kodeksu, jeśli nie przesądza o niej ani sama prostota, ani sam stopień naukowej rozbudowy. Dalej, co decyduje o szczególnej popularności właśnie szwajcarskiego kodeksu, także tam, gdzie zadania unifikacyjnego nie było. I wreszcie, na czym w świetle tych ustaleń polegać ma dobra kodyfikacja. Są to pytania, na które materiał zgromadzony w monografii pozwala szukać odpowiedzi, a których praca wprost nie stawia.

Odpowiedzi na ostatnie z nich poszukiwać można w założeniu, które głosili zgodnie zarówno Huber, żądając, by kodeks był bliski ludowi i przez lud stosowalny, jak i prezydent polskiej międzywojennej Komisji Kodyfikacyjnej, podkreślający, że przyszła kodyfikacja ma być dziełem najbardziej dogodnym dla społeczeństwa polskiego, dostosowanym do jego potrzeb, w tym do stanu sędziowskiego, i pomyślanym nie na bieżącą chwilę, lecz na trwałą przyszłość. Zbieżność myśli szwajcarskiej i polskiej w tym punkcie każe pytać, czy to właśnie dopasowanie kodeksu do wspólnoty, dla której powstaje, nie stanowi owego poszukiwanego kryterium dobrej kodyfikacji. Habilitantka zresztą sama przywołuje w artykule z 2017 roku przemówienie Fiericha z 1919 roku o oparciu nowego ustawodawstwa na doświadczeniach przeszłości, co potwierdza, że temat jest Jej dobrze znany.

Warto przy tym zauważyć, że we wstępie do edycji materiałów kodyfikacyjnych Sibylle Hofer charakteryzuje ustawodawstwo Hubera jako poszukiwanie równowagi między wolnością a wspólnotą, wskazując, że nie było ono ani wyłącznie indywidualistyczne, ani wyłącznie socjalne. Tak ujęta myśl Hubera każe traktować szwajcarską socjalizację prawa prywatnego nie jako jednostronne uspołecznienie, lecz jako równoważenie pierwiastka wspólnotowego, publicznego, z ochroną wolności jednostki. W tym samym duchu przebiegał polski postulat socjalizacji prawa prywatnego, formułowany przez Leopolda Jaworskiego, a w pracach Komisji Kodyfikacyjnej reprezentowany przez Franciszka Ksawerego Fiericha przez wzmocnienie czynnej roli sędziego i pierwiastka publicznego. Po obu stronach, szwajcarskiej i polskiej, chodziło nie o zniesienie indywidualizmu, lecz o jego pogodzenie z solidaryzmem, prywatnego z publicznym.

Ustalenia monografii układają się przy tym w zarys modelu ogólnego, wiodącego od zróżnicowania społecznego przez wybór metod legislacyjnych i osiągnięty poziom kompromisu do trwałości kodeksu. Monografia zatrzymuje się o krok przed jego sformułowaniem, a tym samym przed rozstrzygnięciem, czy udana kodyfikacja ma w ogóle model uniwersalny, czy też pozostaje każdorazowo związana z kulturą prawną, w której powstaje. Jest to zagadnienie, które praca otwiera i które wykracza poza historię samej Szwajcarii.

Wśród partii analitycznych monografii na odnotowanie zasługuje analiza sytuacji prawnej kobiet w szwajcarskim prawie małżeńskim. Habilitantka zestawia deklarowaną równość i zdolność prawną kobiety z przepisami czyniącymi męża głową rodziny, przyznającymi mu prawo wyznaczenia miejsca zamieszkania oraz uzależniającymi pracę zarobkową żony od jego zgody, przy czym podległość ta, wywodzona z prawa osobowego małżeńskiego, utrzymuje się mimo formalnego przyznania kobiecie pełnej zdolności do czynności prawnych. Diagnozę formułuje trafnie jako zmianę o charakterze retorycznym, a nie realnym, i osadza ją w rekonstrukcji sporu w wielkiej komisji ekspertów, przeciwstawiając reformatorskim głosom Leo Webera i Maksa Gmüra, domagającym się osłabienia prawnej dominacji męża, konserwatywne stanowiska Franza Schmida i Ernsta Laura.

Na uwagę zasługuje przy tym paradoks wykraczający poza samą monografię. Szwajcarski kodeks cywilny, ceniony za nowoczesność i podziwiany za trwałość, utrzymał podległość żony przez dziesięciolecia, Szwajcaria zaś zniosła prawne ograniczenia praw kobiet później niż większość państw europejskich, wprowadzając powszechne prawo wyborcze kobiet na szczeblu federalnym dopiero w 1971 roku, a zasadę równości małżonków w prawie cywilnym z reformą obowiązującą od 1988 roku. Zasadne wydaje się spostrzeżenie, że ta sama wierność tradycji, wskazana przez Habilitantkę jako źródło trwałości kodeksu, obejmowała również tradycję podporządkowania kobiety, oraz że nowoczesność szwajcarskiej kodyfikacji ma w tym miejscu wyraźną granicę. Rodzi się w tym miejscu pytanie, na które monografia pozwala szukać odpowiedzi, choć wprost go nie stawia, czy kodyfikacja utrzymująca kobietę w prawnej podległości mężowi jako głowie rodziny może być bez zastrzeżeń nazwana nowoczesną, i czy chwalona wierność tradycji nie obejmowała tu również tradycji jej podporządkowania.

Spostrzeżenie to ma zresztą wymiar ogólniejszy. Sytuacja prawna kobiety jest w monografii szczególnym przypadkiem szerszej właściwości szwajcarskiej metody, która ustrojowo dowartościowuje wspólnoty mniejsze, kantony, gminy i tradycje lokalne, przyznając im prawo do zachowania własnej odrębności wewnątrz jednolitego porządku. Ten sam mechanizm, który miał chronić prawną podmiotowość „małych ojczyzn”, w odniesieniu do kobiety zatrzymał się w pół drogi, uznając jej równość w deklaracji, lecz nie w pełni w treści przepisów, co odsłania granicę emancypacyjnych ambicji kodyfikatorów. Podobnie jak w przypadku analogii europejskiej, również i tutaj zgromadzony przez Habilitantkę materiał otwiera wyraźny postulat badawczy, zapraszając do dalszej analizy szwajcarskich fakultatywnych ustrojów majątkowych w świetle współczesnych badań nad zakresem autonomii majątkowej małżonków i problemem ochrony alimentacyjnej i majątkowej po rozwodzie, której to analizy sama praca świadomie nie podejmuje.

Odnotowuję zarazem kilka spostrzeżeń dotyczących tekstu [Monografia stała się już przedmiotem omówienia w piśmiennictwie, A. Grebieniow, rec.: *Maria Lewandowicz, Szwajcarski kodeks cywilny. O metodach unifikacji i kodyfikacji prawa cywilnego w Szwajcarii na przełomie XIX i XX wieku, Warszawa 2024, ss. 368, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2025, z. 2, s. 375-389; Tam, gdzie uwagi recenzji zbiegają się z omówieniem w piśmiennictwie, potwierdzają jedynie wagę spostrzeżenia].*

Zgromadzone przez Habilitantkę zestawienia tabelaryczne, porównujące brzmienie poszczególnych przepisów w kolejnych redakcjach, są cennym narzędziem diachronicznej rekonstrukcji. Odesłania do nich mają jednak w tekście charakter przeważnie porządkowy, w rodzaju „patrz tabela”, rzadko zaś towarzyszy im komentarz wyprowadzający z porównania kolejnych wersji wniosek analityczny. Narzędzie o znacznym potencjale pozostaje przez to nie w pełni wykorzystane. Odnotowuję ten fakt jako potencjał tkwiący w pracy, nie zaś jej wadę, zwłaszcza że tę samą metodę Habilitantka stosuje z powodzeniem w artykule poświęconym art. 1–7 ZGB.

Rozdziały od drugiego do szóstego mają charakter przeważnie deskryptywny, relacjonowanie źródła dominuje w nich nad analizą. Habilitantka częściej rekonstruuje intencję kodyfikatora, niż wskazuje na problemy i porównuje.

Partia poświęcona systematyce kodeksu, choć rzetelnie odtwarza szwajcarskie decyzje dotyczące układu treści, pozostawia pewien niedosyt. Szkoda, że Habilitantka nie nawiązała do

prac Leonarda Górnickiego o systematyce prawa prywatnego i jego kodyfikacji w szczególności z Systemu Prawa Prywatnego, t. 1, „Prawo cywilne. Część ogólna”, red. M. Safjan, C.H. Beck, wyd. 2, Warszawa 2012, ale też do wcześniejszych prac L. Górnickiego. Habilitantka, badając akurat genezę układu ZGB, miała naturalną okazję zestawić szwajcarskie rozwiązania z tą refleksją teoretyczną, zwłaszcza że w swoich wcześniejszych artykułach sama do polskiej literatury o systematyce sięga. Na płaszczyźnie formalnej odnotować należy brak streszczenia w języku obcym, które pozwoliłoby odnotować istnienie tej publikacji także w obiegu zagranicznym.

3. Pozostały dorobek naukowy dr Marii Lewandowicz (obszary badawcze)

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitantka opublikowała prace naukowe, które można uporządkować w trzech wyraźnych obszarach tematycznych: pozostałe badania nad szwajcarskim prawem prywatnym, badania nad rynkiem gier hazardowych i jego regulacją w prawie Unii Europejskiej oraz najnowsze prace poświęcone praktycznym zagadnieniom wykonywania zawodów prawniczych. Z oceny wyłączam monografię pt. *E-hazard. Studium z komparatystyki prawniczej* jako publikację rozprawy doktorskiej. Odnotować należy, że przedstawiony wykaz, obejmujący około trzydziestu pozycji, zawiera dziewięć haseł podręcznikowych (opracowanie *General history of the state and of law*, red. T. Maciejewski, wyd. UG, 2019); po ich wyodrębnieniu realny dorobek naukowy po doktoracie liczy około dwudziestu jeden pozycji, co pozostaje wynikiem znaczącym.

a) Szwajcarskie prawo prywatne

Część pozostałego dorobku stanowią prace poświęcone szwajcarskiej kodyfikacji prawa prywatnego, będące bezpośrednim rozwinięciem programu badawczego, którego zwieńczeniem i naukową konsekwencją jest osiągnięcie naukowe w postaci monografii. Jest to kilkanaście pozycji ogłoszonych po polsku, angielsku i niemiecku, w części w wydawnictwach i czasopismach o zasięgu międzynarodowym, opartych w znacznej mierze na materiale źródłowym. Poszczególne prace tego nurtu obejmują różne zagadnienia. W studium o traktacie Johanna Jakoba von Leua (Czasopismo Prawno-Historyczne 2016, z. 2) Habilitantka cofa narrację kodyfikacyjną do XVIII wieku, przedstawiając najstarszą szwajcarską kompilację i systematyzację prawa prywatnego Dawnej Konfederacji jako wczesną próbę przekształcenia

partykularyzmu w *Ius Civile Helvetici*. W artykule o prawie handlowym w szwajcarskim kodeksie zobowiązań (Czasopismo Prawno-Historyczne 2014, z. 1) analizuje ideę *code unique*, to jest włączenie prawa handlowego w prawo zobowiązań zamiast wyodrębnienia osobnego kodeksu handlowego, co stanowi istotny wkład komparatystyczny wobec dualizmu niemieckiego i francuskiego. W studium o kodeksie cywilnym kantonu Berna z lat 1824–1830 (Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa 2020, nr 2) podejmuje zagadnienie współzależności ustawodawstwa prywatnego i publicznego oraz zdolności ustawy cywilnej do wymuszania zmiany ustroju. W obszernym artykule o stosowaniu i wykonywaniu prawa w świetle art. 1–7 ZGB (Rechtskultur 2022, nr 11, indeksowane w bazach Scopus i VABB, z recenzją Ursa Fasela) prowadzi pogłębioną analizę tytułu wstępnego kodeksu, w tym rezygnacji z części ogólnej oraz roli sędziego, posługując się tabelą porównawczą trzech redakcji przepisów z lat 1900, 1904 i 1907 wraz z komentarzem. Do nurtu tego należą nadto rozdział *The „codification moment”* (opublikowany w: *The philosophy of legal change: theoretical perspectives and practical processes* / Chmieliński Maciej, Rupniewski Michał (red.), Routledge 2020) i artykuły opublikowane w Journal on European History of Law (2016, nr 1, oraz 2017, nr 2), prace o kodeksie prawa prywatnego kantonu Zurychu (CPH 2017, z. 2) i o unifikacji prawa spadkowego (KSHPP 2019, nr 4.) oraz dalsze artykuły ogłoszone w językach kongresowych. W obrębie prac odnoszących się do relacji tradycji polskiej i tradycji szwajcarskiej, w szczególności artykułów z lat 2016 i 2017, Habilitantka porusza się na terenie, na którym istnieje już polskie opracowanie recepcji szwajcarskiego kodeksu zobowiązań w pracach Komisji Kodyfikacyjnej (A. Falkowska, późn. Moszyńska, Studia Iuridica Toruniensia, t. IV, 2008), ale je uzupełnia. Wkład Habilitantki ma bowiem charakter komparatystyczno-teoretyczny, z osadzeniem zagadnienia unifikacji w ramie uniwersalistycznego dziedzictwa prawa prywatnego (z odwołaniem do komparatysty Jamesa Gordleya) oraz w tezie o tożsamości tradycji prawnej (z odwołaniem do Friedricha Carla von Savigny’ego). Na uwagę zasługuje przy tym swoboda, z jaką Habilitantka posługuje się w tych pracach polską literaturą o pracach kodyfikacyjnych, w szczególności ustaleniami Leonarda Górnickiego.

b) Rynek gier hazardowych i jego regulacja w prawie Unii Europejskiej

Drugi obszar obejmuje prace poświęcone rynkowi gier hazardowych, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki regulacyjnej w prawie Unii Europejskiej. Należą do niego artykuły *Poker w świetle ustawy o grach hazardowych i regulacji UE* (Studia Prawa Publicznego 2024, nr 2, współautorstwo), *Wybrane aspekty nowelizacji ustawy o grach hazardowych* (Europejski Przegląd Sądowy 2017, nr 8), *Ustawa o grach hazardowych w świetle norm unijnych* (Europejski Przegląd Sądowy 2012, nr 6), *Hazard internetowy a sport* (W: Prawo. Sport. Finanse: regulacje prawne jako instrument optymalizujący zarządzanie sportem / Wróbel Krzysztof, Walczak Mateusz (red.), 2016, Warszawa) oraz hasło „E-hazard” (Wielka Encyklopedia Prawa 2014). Prace te mają charakter regulacyjno-publicznoprawny i dogmatyczny, a o ich realnym oddziaływaniu świadczy liczne powoływanie ich w orzecznictwie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie, które Habilitantka dokumentuje w autoreferacie. Świadczą one o rozległości zainteresowań Habilitantki i umiejętnym łączeniu nauki prawa z zagadnieniami społeczno-gospodarczymi, czy wręcz z gospodarką.

c) Praktyczne zagadnienia wykonywania zawodów prawniczych

Trzeci, najnowszy i najmniej liczny obszar obejmuje prace dotyczące wykonywania zawodów adwokata i radcy prawnego, powstałe w związku z praktyką zawodową Habilitantki. Są to artykuł *Etyka i deontologia zawodów adwokata i radcy prawnego w Polsce i zawodu adwokata w Niemczech* (Studia Prawa Publicznego 2025, nr 1, współautorstwo z T. Chyrkiem) oraz glosa do wyroku Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-309/99 Wouters (współautorstwo z A. Piwowarczyk). Prace te mają charakter drobny i współautorski, a ich związek z dyscypliną historii prawa jest pośredni.

Dorobek dydaktyczny, w tym wspomniane hasła podręcznikowe (2019) oraz teksty o kierunkach badań Katedry i o nauczaniu historii prawa (2015–2016), powstał we współautorstwie i służy przede wszystkim dydaktyce dyscypliny.

Pozostały dorobek naukowy Habilitantki, po odjęciu prac spoza dyscypliny oraz pozycji podręcznikowych i drobnych, potwierdza istotną, samodzielną i rozpoznawalną także w obiegu międzynarodowym aktywność naukową. Habilitantka jest ponadto członkiem *European Society for Comparative Legal History*.

4. Wnioski końcowe w zakresie oceny osiągnięcia naukowego oraz pozostałej aktywności naukowej oraz dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzatorskiej dr Marii Lewandowicz po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych

Oceniając zarówno monografię wskazaną jako główne osiągnięcie naukowe, jak i pozostały dorobek naukowy Habilitantki, a także Jej działalność dydaktyczną, organizacyjną i popularyzatorską, należy stwierdzić, iż po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych Habilitantka spełniła kryteria określone w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Habilitantka posiada stopień doktora i osiągnięcie naukowe, które stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne, a tym samym odpowiada wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy, w tym monografię naukową wydaną przez wydawnictwo ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, a ponadto wykazała się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni i instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej. Za znaczny wkład w rozwój dyscypliny uznaję przede wszystkim źródłową rekonstrukcję procesu powstawania ZGB, wykorzystanie dotychczas w polskiej nauce w zasadniczej mierze nieeksploatowanego materiału źródłowego, komparatystyczne ujęcie metod unifikacji oraz sformułowanie oryginalnej interpretacji relacji między jednością prawa a zachowaniem różnorodności tradycji prawnych. Sformułowane w recenzji spostrzeżenia krytyczne nie podważają tej oceny.

W związku z powyższym oceniam pozytywnie osiągnięcia naukowe dr Marii Lewandowicz w zakresie określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy i wnoszę o dopuszczenie dr Marii Lewandowicz do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Anna Stawarska-Rippel